

Om kønnede teologiske tics og metaforers rodnet.

Liselotte Horneman Kragh, teolog. Maj 2023

Kristendommen er i 2000 år tænkt, drevet, formet og organiseret af mænd. Mænd, der havde magt i form af det køn de var - ikke nødvendigvis kun forstået som politisk magt, men som indiskutabel, selvfølgelig kønsmagt. Det faktum er lige så altbestemmende og afgørende, som det er usynligt. Som det vand, som fisk ikke forstår, at de svømmer i, eller som den ilt, vi landvæsner bevæger os rundt og ikke skænker en tanke.¹⁺²

Mænd har ført alle de penne, der førte koncilieslutningerne til protokol og alle de endeløse teologiske traktater, som verden er blevet fyldt med for at få greb om, hvad det mærkværdige tømmersøns menneskes ord og liv mon kunne betyde.

Mænd, der aldrig hver måned har måttet indrette sig efter kroppens månedlige, uomgængelige puls med blod, træthed, underlivssmerter og omgivelsernes (mænds) afsky for samme. Mænd, der aldrig har skullet nagles til kroppens ubønhørlige og mulige frugtsommelighed efter elskov - eller efter voldtægt og overgreb. Mænd, der aldrig har mærket et levende væsen slå smut inde i sig. Mænd, der aldrig har mærket det levende væsen inde i sig bore sig fast i ens virkelighed, selvom man slet ikke ønsker, at det skal være der (og mænd har bestemt, at det er forbudt, strafbart, forkasteligt, at gøre en ende på svangerskabet). Mænd der aldrig har svævet mellem liv og død for at bringe et andet menneske til verden, mænd der aldrig har prøvet at lægge denne nyfødte til deres bryst og har mærket den livgivende mælk spænde på vej ind i den ivrige sugende mund, der insisterende søger kilden til liv og overlevelse. Mænd, der aldrig har prøvet at sidde med det væsen, der har banet sig vej med rasende smerter ud i verden gennem ens egen krop for så at ligge ikke-levende i ens favn. Mænd, der aldrig har mærket de vulkanske urkræfter (af vrede, raseri, omsorg, udholdenhed), som evolutionens hormoner pumper gennem kroppen på en (nybagt) mor som en bjørnemors dødsensfarlige raseri, når hendes unger tages fra hende (Hosea 13,8a). Mænd der aldrig har behøvet at sidde oppe i halve og hele nætter, i uger og måneder, når barnet blev sygt eller bare ikke sov. Mænd, der altid har kunnet rejse sig og gå væk fra barnegråd, fyldte bleer, snotnæser, gylp og forslåede knæ, fordi verden indeholder alle de *virkeligt* vigtige ting, som mænd skal tage sig af. Mænd, der aldrig har været i overgangsalderens vold med uregerlige svedeture, styrtblødninger og andre mangfoldige kropslige symptomer. Mænd, der i kristendommens historie hurtigt blev optaget af at sky kroppen og kvinder, fordi de to ting blev synonyme i deres uforudsigelighed og alt for larmende, trættende, foranderlige virkelighed.

---

¹ Det gælder naturligvis ikke kun kristendommen, men samtlige hovedreligioner i verden. Kristendommen arbejdede blot videre på en dyb patriarkalsk israelitisk/jødisk tradition.

² "When you are criticizing the philosophy of an epoch, do not chiefly direct your attention to those intellectual positions which its exponents feel it necessary explicitly to defend. There will be some fundamental assumptions which adherents of all the various systems within the epoch unconsciously presuppose. Such assumptions appear so obvious that people do not know what they are assuming because no other way of putting things has ever occurred to them." —Whitehead, Alfred North (1926) *Science and the Modern World*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 61

Hvilket gudsbillede og gud-og-menneskerelation er der kommet ud af det? Hvilket gudsbillede, hvilken gud-og-menneskerelation ville have vævet sin røde tråd ned gennem århundrederne, hvis denne kropslige kvindevirkelighed var spundet med ind koncilierne, traktaterne, de endeløse bogbind med systematisk teologi?

Vi må tænke, at det ville være et meget anderledes et. Fordi metaforerne for det uudsigelige (al teologi er kombinatorik af metaforer) da ville være hentet ud af en meget anderledes måde at erfare og være i verden på og at forstå sig selv i verden på. F.eks. når vi erfarer, at det hebræiske ord for barmhjertighed er af samme rod som ordet 'livmoder'. Guds barmhjertighed - Guds livmoder.

Vi må tænke, at noget så grundlæggende for kristendommen som metaforen om Gud som forælder, da naturligvis ville afstedkomme forståelsen af Gud lige vel som *mor* som far. At vi dermed ikke skulle bære rundt på - og fortsætter at bære rundt på i enhver gudstjeneste i den danske folkekirke anno 2023 - det teologisk tic³: "Gud, Han..."

Tankeeksperiment: Hvis det teologiske tic i 2000 år havde været: "Gud, Hun.... kan det være, at mænd op gennem historien havde følt sig en kende underrepræsenterede og usynlige. Dette har imidlertid ingen betydning eller relevans, det er ikke noget problem (dvs. det er usynligt, ikke-registrerbart), når det er kvinder, det handler om. Og vi må grundlæggende spørge: "Hvordan kan kvinder være bærere af gudsbilledet, hvis gudsbilledet aldrig fremstår som kvindeligt?"⁴

Hvis en skov af (teologiske) mandsstemmer her ville råbe imod mig, at ingen mand på kloden kan gøre for, at de er trådt ind i verden i mandekroppe, kan jeg kun give dem ret, og det er heller ikke pointen. Pointen er, at metaforerne, de teologiske metaforer, der kunne være hentet ud af kvindekroppens virkelighed og have nuanceret det teologiske sprogpil op gennem systematikens og kirkens historie - og dermed vores forståelse af Gud og dermed vores forståelse af os selv - ikke forefindes. Eller hvis de forefindes – som f.eks. de bibelske metaforer, hvor Gud er fødende, ammende, rasende som en hunbjørn osv. – da ikke er blevet udfoldet og sat ind i gudsbilledernes og ontologiernes inderste blodbaner.

Gennem historien væves dybe patriarkalske kræfter til et ubodeligt, stærkt og som regel helt usynligt reb, der holder både kvinder og mænd fast. Vi kan ikke se dem, for de holder de teologiske verdenshjørner, som vi har arvet, og som derfor virker indiskutabelt normale og naturlige, fast. Hvis det går højt og flot, kan vi måske gå med til, at Gud - også - har kvindelige egenskaber. Hvilket i sig selv er problematisk: Gud er i bund og grund maskulin, men kan på en god tirsdag iklæde sig såkaldte kvindelige egenskaber (og være omsorgsfuld og mild - putte sin børn under sine omsorgsfulde hønevinger f.eks.) Når det bliver onsdag, er Gud tilbage til sin egentlige identitet, sin egentlige metiér: Gud, Han... ("Hvis Gud er mand, er det mandlige Gud"⁵)

---

³ Jeg er Louise Højlund taknemmelig for ideen om det teologisk tic.

⁴ Marcus J. Borg: *The God We Never Knew. Beyond Dogmatic Religion to a More Authentic Contemporary Faith*. San Francisco, HarperCollins 1997 p. 70.

⁵ "If God is male, then male is God. The divine patriarch castrates women as long as he is allowed to live on in the human imagination." *Mary Daly (2015). "Beyond God the Father: Toward a Philosophy of Women's Liberation", p.40, Beacon Press*

Op gennem kirkens historie (i Vesten) fik kvinden lov til at komme med i en ganske bestemt udgave: Som jomfruelig mor. Kvindekroppens ustyrlighed blev med Maria skåret til efter mænds snitmønster: Evigt tilgængelig, forstående, føjelig, asexuel, opofrende, statisk, mild, blid. I hvert fald i dybeste forstand ufarlig. De fleste billeder af Maria er centreret omkring hendes rolle som siddepude - i bogstavelig forstand: Jesusbarnet sidder på hendes skød- for den egentlige hovedperson. Om vi skal le eller græde over den måde, kvinden, kvindekroppen, kvindevirkeligheden, fik lov til at komme med i den katolske kirkes historie, ved jeg ikke. Men hun fandtes dog. De store kvindelige teologer - mystikere - findes i form af de kvindelige helgener som bl.a. Hildegard af Bingen, Theresa af Avila, Clara af Assisi, Catherina af Sienna, Birgitta af Vadstena etc. Det har formodentlig været muligt for dem overhovedet at få en stemme, fordi kvinden som figur stadig fandtes i den kollektive teologiske bevidsthed.

Med reformatorerne sejrer mandemagten på fuldstændig og triumferende vis: Kvinden er forsvundet helt. Der er kun mænd tilbage. Faderen, Sønnen og Helligånden, og de er alle maskuline. Ingen Maria, ingen Sophia, ingen kvindelige helgener. Hekseafbrændinger i Europa fik deres absolutte storhedstid fra Reformationen og fremefter. Hvad man/mænd ikke kunne brænde af, kunne så reduceres til noget mere overskueligt: Den ustyrlige krop er reduceret til ét afgørende organ: Øret, der hører Ordet. Det kan næppe blive mere klinisk, overskueligt, styrbart. Luther elsker sin Käthe og giver således kvinden (stor) værdi, vil formodentlig mange Lutherglade her indvende. Ja, han elskede sin Käthe, og hendes bestemmelse var - defineret af en mand, hendes mand: For det er mænd, der tildeler og tillader de roller, som kvinder derefter føjeligt kan indtage - qua sine brede hofter og store bagdel at føde børn og holde hus. Vis mig store kvindelige teologer, som protestantismen har født, og jeg vil blive mere end glad. Jeg kan ikke selv få øje på nogen (som ikke hører den nyere tid til).

Mandemagt er allermest triumferende, hvor vi ikke registrerer den, og hvor den kravler ind i dna'en på mænd og kvinder ligefuldt. Som i Onkel Tom tropen i f.eks. Tarantinos film *Django Unchained*, der foregår under slaveriet i USA, hvor den sorte, gamle husslave, Stephen, fastholder en lige så rabiatt måde at forstå sorte mennesker som undermennesker, tjenende og uden værdi på som hans hvide ejer. Kvinder kan på samme vis være nogle af den mest arge medbærere på systemisk mandemagt. Fordi vi er blinde⁶. Og måske også døve: Over halvdelen af præsterne i den danske folkekirke (58 %) er kvinder. Og hver gang vi står med den sorte (mande)dragt på, åbner vi munden og siger: "Gud, Han..." Vi præster forvalter, mænd som kvinder, en konfessionsbåret teologi med rod i et tilsyneladende urørligt skrift, som folkekirken åbenbart til tid og evighed (fordi det står i Grundloven) er bundet af. I Confessio Augustana, skrevet, som alle teologiske traktater gennem kirkens historie, af mænd, males et gudsbillede op af en despotisk, straffende mandlig figur, der kun kan have omgang med sit afkom, hvis der er flydt offerblod i form af en eller anden transaktion. Og hvor vi med hele salmebogens repertoire kan synge os blå i hovederne af taknemmelighed over, at Gud, *Han* har sat den transaktion i værk og i det hele taget - forstå det, hvem der kan - vil have noget med os at gøre. Et gudsbillede, hvor dåbsbønnen i ritualbogen (og der findes kun én autoriseret dåbsbøn) holder os fast på, at vi ikke *er* Guds børn, men først *bliver* det, hvis og når vi får det der vand på hovedet. Hvor nadverritualet i ritualbogen holder os fast på, at nogen skal gøre

---

⁶ Som jeg - som hvid middelklasse teologdanser er blind - eller nærsynet. Jeg må konstant forsøge at pudse min nærsynetheds synsfelt ved at sætte mig ind i, hvordan mine sorte, brune, gule medsøstre står som teologiske eksistenser kloden over ved at læse womanist, mujerista - og Asian feminist theology.

fyldest for noget, dvs. indgå i en sonende transaktion på en eller anden facon, førend vi kan stå på ret køl foran vores ophav.

Det ville svare til, at en kvinde, der lige har født, skulle se på sit barn og sige: Du ikke *helt* mit barn - *endnu*; der skal noget mere til, end det vi to lige har været igennem i de sidste 9 måneder + fødsel. Eller at en forælder skulle svare sit ulykkelige barn, der kommer til den forælder i en søgen efter favn og godhed: Øjeblik, vi skal lige have noget på plads først, vi skal være på det rene med, at vores relation indgår i et regnskab, der skal overholdes/forstås/indgås/tages højde for som noget tredje først. Du kan ikke bare komme sådan uden videre. Hvem tror du, du er - den fortabte søn, måske?

Det betyder noget, hvor metaforer er hentet fra. Alle metaforer er i sidste instans båret af en fysisk uomgængelighed og virkelighed. De er stilke, blade og blomster båret af det rodnet, som kroppens virkelighed udgør. Vi, kvinder som mænd, er uløseligt bundet af det magtfaktum, at mænd har været de eneste kroppe gennem kirkens historie, der er blevet defineret som legitim grobund for metaforerne om Gud. Vi kan således konstatere:

Houston, we have a problem...*

*(Citat fra Apollo 13 (måne)missionen, der er blevet ikonisk som kodeord til at angive en sproglig underdrivelse af et potentielt katastrofalt problem).